

Analysis of the Identity-Sharing Pattern in Institutional Cultural Programs: A Combined Study of the Role of the Mostazafin Basij Organization in Shaping the National, Religious, and Revolutionary Identity of Tehran Youth

Alireza Omid¹ | Abasali Solaymani Khashab²

1. Master's Student, Psychological Operations, Faculty of Social and Cultural Sciences, Imam Hossein Comprehensive University, Tehran, Iran.

2. Corresponding Author: Assistant Professor, Department of Psychology, Imam Hossein (AS) University, Tehran, Iran. Email: a.soleymani.kh@gmail.com

Volume info

Vol. 17
Series: 67
Autumn 2026
P.P: 45-64

Article Type

Research Paper

Article History

Received:
2026-07-05
Revised:
2026-07-26
Accepted:
2026-07-14
Published:
2026-10-22

ISSN – E-ISSN

ISSN: 2588-5162
E-ISSN: 2645-517X

Abstract

The present study aimed to investigate the role of the cultural programs of the Basij Mostazafin Organization on the process of identity formation in adolescents in Tehran. Method: The study is applied in terms of purpose and combined in terms of method (quantitative-qualitative). In the quantitative part, 555 adolescents from 22 districts of Tehran were studied with a researcher-made questionnaire, and in the qualitative part, semi-structured interviews were conducted with 55 experts and educational officials. Findings: Quantitative findings showed that the average effectiveness of the programs in all dimensions of identity is significantly higher than the average (3). Friedman's ranking analysis showed that religious identity has the highest (2.19) and revolutionary identity has the lowest rank (1.81). The results of the content analysis indicate a gap between "emotional passion" and "cognitive intelligence" in the programs. Also, the Basij cultural programs have been successful in attracting and emotionally integrating adolescents, but they face challenges in deepening cognitive and behavioral dimensions. The current identity-building model suffers from "emotional inflation" and "cognitive poverty" and in order to achieve "identity on par with the Islamic Revolution," it requires creating a balance between the three cognitive, emotional, and behavioral components.

Keywords: Cultural Programs, Identity, Youth, Basij Mostazafin Organization, Cognitive Warfare

Cite this Article: Omid, A., & Solaymani Khashab, A., (2026). Analysis of the Identity-Sharing Pattern in Institutional Cultural Programs: A Combined Study of the Role of the Mostazafin Basij Organization in Shaping the National, Religious, and Revolutionary Identity of Tehran Youth, 17(67), 45-64.

[Dor: 20.1001.1.25885162.1405.17.3.3.3](https://doi.org/10.25885/162.1405.17.3.3.3)

Publisher: Imam Hossein University.

© The Author(s).

واکاوی الگوی هویت بخشی در برنامه های فرهنگی نهادی: مطالعه ترکیبی نقش سازمان بسیج مستضعفین در شکل دهی به هویت ملی، دینی و انقلابی نوجوانان شهر تهران

علیرضا امیدی^۱ | عباسعلی سلیمانی خشاب^۲

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد، رشته عملیات روانی، دانشکده علوم اجتماعی و فرهنگی، دانشگاه جامع امام حسین (ع)، تهران، ایران.
۲. نویسنده مسئول: استادیار گروه مدیریت بحران و عملیات نظامی، دانشکده علوم اجتماعی و فرهنگی، دانشگاه جامع امام حسین (ع)، تهران، ایران. رایانامه: a.soleymani.kh@gmail.com

سال و شماره

سال ۱۷، پیاپی: ۶۷

پاییز ۱۴۰۵

صص: ۴۵-۶۴

نوع مقاله

مقاله پژوهشی

سابقه مقاله

تاریخ دریافت: ۱۴۰۵/۰۴/۲۹

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۵/۰۵/۲۶

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۶/۳۱

تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۰۷/۳۰

شابا چاپی و الکترونیکی

شابا چاپی: ۵۱۶۲-۲۵۸۸

الکترونیکی: ۵۱۷۳-۲۶۴۵

چکیده

پژوهش حاضر با هدف واکاوی نقش برنامه های فرهنگی سازمان بسیج مستضعفین بر فرایند هویت بخشی به نوجوانان شهر تهران انجام شده است. روش پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر روش ترکیبی (کمی- کیفی) است. در بخش کمی، ۵۵۵ نوجوان از مناطق ۲۲ گانه تهران با پرسشنامه محقق ساخته مورد مطالعه قرار گرفتند و در بخش کیفی، با ۵۵ نفر از خبرگان و مسئولان تربیتی مصاحبه نیمه ساختاریافته انجام شد. یافته ها: یافته های کمی نشان داد که میانگین اثرگذاری برنامه ها در تمامی ابعاد هویت به طور معناداری بالاتر از حد متوسط (۳) است. تحلیل رتبه بندی فریدمن نشان داد که هویت دینی بالاترین (۱۹/۲) و هویت انقلابی پایین ترین رتبه (۸۱/۱) را داراست. نتایج تحلیل مضمون حاکی از وجود شکاف میان «شور عاطفی» و «شعور شناختی» در برنامه هاست. همچنین برنامه های فرهنگی بسیج در جذب و همگرایی عاطفی نوجوانان موفق بوده اند اما در تعمیق ابعاد شناختی و رفتاری با چالش هایی مواجه هستند. الگوی هویت بخشی فعلی دچار «تورم عاطفی» و «فقر شناختی» است و برای دستیابی به «هویت تراز انقلاب اسلامی» نیازمند ایجاد توازن میان سه مؤلفه ی شناختی، عاطفی و رفتاری است.

کلیدواژه ها: برنامه های فرهنگی، هویت، نوجوان، سازمان بسیج مستضعفین، جنگ شناختی

استناد: امیدی، علیرضا، سلیمانی خشاب، عباسعلی. (۱۴۰۵). واکاوی الگوی هویت بخشی در برنامه های فرهنگی نهادی: مطالعه ترکیبی نقش سازمان بسیج مستضعفین در شکل دهی به هویت ملی، دینی و انقلابی نوجوانان شهر تهران، ۱۷(۶۷)، ۴۵-۶۴.

[Dor: 20.1001.1.25885162.1405.17.3.3.3](https://doi.org/10.25885/162.1405.17.3.3.3)

ناشر: دانشگاه جام امام حسین (ع). نویسندگان.

مقدمه و بیان مسئله

نوجوانی دوره‌ای سرنوشت‌ساز در حیات فردی و اجتماعی هر انسان است که در آن بنیادهای هویت‌ساز شکل می‌گیرد و مسیر آینده زندگی ترسیم می‌شود. (اریکسون، ۱۹۶۸)^۱ این دوره که با تغییرات گسترده جسمانی، شناختی، عاطفی و اجتماعی همراه است، مهم‌ترین چالش رشدی را با خود به همراه دارد: دستیابی به «هویت منسجم». نوجوان در این برهه حساس در جستجوی پاسخ به پرسش‌های بنیادینی چون «من که هستم؟»، «به چه ارزش‌هایی پایبندم؟» و «جایگاه من در جامعه چیست؟» برمی‌آید و این جستجو، شخصیت، تصمیم‌گیری‌ها و مسیر آینده‌ی او را شکل می‌دهد. (مارسیا، ۱۹۸۰)^۲

در بستر تاریخی جمهوری اسلامی ایران، این مسئله از حساسیتی مضاعف برخوردار است. انقلاب اسلامی به عنوان یک «انقلاب هویتی»، نه تنها نظام سیاسی کشور را دگرگون ساخت، بلکه گفتمان جدیدی درباره هویت ایرانی-اسلامی ارائه داد که در آن اسلامیت و ایرانیّت دو قطب متضاد نیستند، بلکه یک حقیقت واحد به شمار می‌روند. مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در این باره می‌فرمایند: «مبارزه‌ای که با انقلاب انجام گرفت، مبارزه‌ی فراینده‌ای بود؛ مبارزه‌ی ثانویه‌ای بود؛ هویت ملت ایران، موجودیت ملت ایران، موجودیت تاریخی ملت ایران، موجودیت انسانی، اخلاقی، هویتی ثانویه بود و جلوی‌ش گرفته شد» (بیانیه گام دوم انقلاب). از این منظر، حفظ و تداوم انقلاب اسلامی در گرو تداوم و تعمیق هویت انقلابی در نسل‌های بعدی است و نوجوانان امروز، مخاطبان اصلی این جهاد هویتی محسوب می‌شوند.

رهبر معظم انقلاب در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی ضمن تأکید بر ورود انقلاب به دومین مرحله‌ی خودسازی، جامعه‌پردازی و تمدن‌سازی، جوانان را محور تحقق نظام پیشرفته اسلامی معرفی و تصریح می‌فرماید: «دهه‌های آینده دهه‌های شماس‌ت و شما باید کار آزموده و پُر

1. Erikson

2. Marcia

انگیزه از انقلاب خود حراست کنید و آن را هرچه بیشتر به آرمان بزرگش که ایجاد تمدن نوین اسلامی و آمادگی برای طلوع خورشید ولایت عظمی است، نزدیک کنید.» این بیانیه جایگاه راهبردی نسل جوان و نوجوان را در فرآیند تمدن‌سازی اسلامی ترسیم می‌کند و ضرورت توجه ویژه به هویت‌بخشی به این نسل را آشکار می‌سازد.

از سوی دیگر، در شرایط کنونی که جنگ تمام‌عیار شناختی و ترکیبی از سوی جبهه استکبار علیه جمهوری اسلامی ایران به راه افتاده است، یکی از مهم‌ترین اهداف دشمنان، نابودسازی هویت نوجوانان و جوانان مسلمان و انقلابی است. بمباران شبهات، تحریف روایت‌های تاریخی، تضعیف باورهای دینی و ملی، و ترویج سبک‌های زندگی غربی از جمله ابزارهایی است که دشمن برای تغییر هویت نسل نوظهور به کار گرفته است. (تونگ، ۲۰۱۷) در چنین شرایطی، نهادهای فرهنگی-تربیتی وظیفه‌ای سنگین در قبال نوجوانان پیدا می‌کنند؛ وظیفه‌ای که فراتر از برنامه‌های صرفاً تفریحی یا آموزشی، «جهاد هویتی» نام دارد. جهاد هویتی به معنای تلاش آگاهانه و سازمان‌یافته برای کمک به نوجوانان است تا در میان انبوهی از روایت‌های متضاد، هویت اصیل خود را بازشناسند، به آن عمیقاً باور کنند و در برابر هجمه‌های شناختی، توانایی دفاع و مقاومت پیدا کنند.

سازمان بسیج مستضعفین به عنوان یکی از مهم‌ترین نهادهای انقلابی که از بدو پیروزی انقلاب اسلامی، رسالت خود را در تربیت و توانمندسازی نسل‌های انقلابی تعریف کرده است، با اجرای برنامه‌های فرهنگی متنوع (اردوهای تربیتی، دوره‌های معرفتی، فعالیت‌های هنری، ورزشی، اجتماعی و آموزشی) تلاش دارد در تقویت ابعاد هویتی نوجوانان نقش‌آفرینی کند. در اسناد بالادستی این سازمان از جمله سند اعتلای ده‌ساله‌ی بسیج، هدف «تربیت ۸ تا ۱۰ میلیون جوان مؤمن و انقلابی» ترسیم شده که نشان‌دهنده‌ی عزم جدی بسیج برای هویت‌بخشی به نسل نوجوان و جوان است (سازمان بسیج مستضعفین، ۱۳۹۹).

با این حال، پرسش اساسی این است که آیا این برنامه‌ها که عمدتاً با رویکردهای سنتی و بالا به پایین طراحی و اجرا می‌شوند، با نیازها، ویژگی‌ها و زبان روز نسل جدید (نسل Z) تناسب دارند؟ نسل جدید که «دیجیتال‌محور»، «تصویری و سریع‌پسند»، «حساس به هویت، معنا و عدالت» و «تجربه‌محور و مشارکتی» است، ممکن است با روش‌های صرفاً سخنرانی‌محور و تلقینی ارتباط مؤثری برقرار نکند. (تونگ، ۲۰۱۷) اینجاست که ضرورت یک پژوهش علمی و میدانی برای سنجش میزان اثرگذاری واقعی برنامه‌های فرهنگی بسیج بر هویت نوجوانان، به ویژه در کلان‌شهری با تنوع فرهنگی و آسیب‌پذیری بالا مانند تهران، بیش از پیش احساس می‌شود.

با وجود حجم قابل توجه پژوهش‌های مرتبط با هویت نوجوان در ایران و جهان، اغلب مطالعات یا بر عوامل فردی و خانوادگی (مانند دلبستگی، سبک فرزندپروری، خودتنظیمی) متمرکز بوده‌اند (سهرابی و همکاران، ۱۴۰۰؛ کریمی و قنبری، ۱۳۹۸) و یا در سطح کلی به نقش بافت فرهنگی اشاره کرده‌اند (شوارتز و همکاران، ۲۰۱۵؛ کروچتی، ۲۰۱۸)^۱

با این حال، بررسی «نقش برنامه‌های فرهنگی یک نهاد مشخص» در هویت‌بخشی به نوجوانان، به ویژه در سه بُعد ملی، دینی و انقلابی و با رویکرد ترکیبی (کمی-کیفی) در بافت شهری تهران، کمتر به صورت مستقیم و متمرکز انجام شده است. از سوی دیگر، اکثر پژوهش‌های پیشین به بررسی تک‌بعدی هویت پرداخته‌اند و کمتر پژوهشی به بررسی هم‌زمان ابعاد سه‌گانه‌ی هویت (ملی، دینی و انقلابی) و سه‌گرایش (شناختی، عاطفی و رفتاری) با یکدیگر توجه داشته است (سلیمانی‌خشاب و منصوری، ۱۴۰۱). این پژوهش تلاش دارد تا این خلأ را تا حدی پوشش دهد و با ارائه‌ی الگویی ترکیبی، به تبیین علمی نقش برنامه‌های فرهنگی بسیج بر فرآیند هویت‌بخشی نوجوانان پردازد.

بر این اساس، مسئله‌ی اصلی پژوهش حاضر این است که:

1- Schwartz et al ; Crocetti

برنامه‌های فرهنگی سازمان بسیج مستضعفین تا چه حد در هویت‌بخشی به نوجوانان شهر تهران نقش داشته است و آیا این برنامه‌ها توانسته‌اند در سه بُعد هویت ملی، هویت دینی و هویت انقلابی، و در سه گرایش شناختی، عاطفی و رفتاری تأثیرگذار باشند؟

مبانی نظری

چارچوب نظری پژوهش حاضر با عنوان مدل ترکیبی هویت‌بخشی نهادی-نسلی طراحی شده است که از چهار سطح نظری تشکیل شده است:

۱. نظریه‌ی روانی-اجتماعی اریکسون (اریکسون، ۱۹۶۸) و نظریه‌ی وضعیت‌های هویتی مارسیا (مارسیا، ۱۹۸۰):

اریکسون نوجوانی را دوره‌ی «هویت در برابر سردرگمی نقش» می‌داند و شکل‌گیری هویت منسجم را مهم‌ترین تکلیف رشدی این دوره معرفی می‌کند. مارسیا نیز با دو مؤلفه‌ی «کاوش» و «تعهد»، چهار وضعیت هویتی (موفق، دیررس، پیش‌رس، پراکنده) را ترسیم می‌کند که مبنای تحلیل هویت نوجوانان در این پژوهش است.

۲. نظریه‌ی نسل تونگ (تونگ، ۲۰۱۷): نسل Z (متولدین ۱۹۹۵ تا ۲۰۱۰) دارای ویژگی‌هایی چون دیجیتال‌محوری، تصویری و سریع‌پسندی، تجربه‌محوری و مشارکت‌طلبی است. این الیه به شناخت ویژگی‌های روان‌شناختی مخاطبان اصلی برنامه‌های فرهنگی بسیج کمک می‌کند.

۳. نظریه‌ی کارکردگرایی مالینوفسکی (مالینوفسکی، ۱۹۴۴)^۱: بر اساس این رویکرد، برنامه‌های فرهنگی کارکردهایی مانند تقویت همبستگی، انتقال ارزش‌ها و ایجاد هویت جمعی را دنبال می‌کنند. این سطح تبیین می‌کند که هر یک از برنامه‌های فرهنگی بسیج چگونه می‌توانند در خدمت فرآیند هویت‌بخشی قرار گیرند.

۴. منظومه‌ی فکری امامین انقلاب اسلامی بر اساس این نگاه، هویت در سه بُعد «ملی، دینی و انقلابی» تعریف می‌شود و شکل‌گیری چنین هویتی در نسل نوجوان، پیش‌شرط تحقق «تمدن نوین اسلامی» و اجرای «بیانیه‌ی گام دوم انقلاب» محسوب می‌شود.

تلفیق سطح‌ها در مدل ترکیبی: شناخت مخاطب (نسل ← Z) طراحی برنامه (کارکردهای لازم) ← شکل‌گیری هویت (کاوش و تعهد) ← ارزش‌گذاری و جهت‌دهی (ابعاد سه‌گانه‌ی هویت ملی، دینی و انقلابی).

بر اساس این چارچوب، مدل مفهومی پژوهش از سه سطح تشکیل شده است:

هسته‌ی مرکزی (هویت نوجوان در سه بُعد و سه گرایش شناختی، عاطفی و رفتاری)، متغیرهای میانجی (گرایش‌های سه‌گانه) و متغیرهای مستقل (برنامه‌های فرهنگی بسیج شامل برنامه‌های ملی و مناسکی، مذهبی و مسجد محور، آموزشی و تربیتی، و تبیینی و رسانه‌ای). این مدل به عنوان چارچوبی برای طراحی ابزارهای پژوهش و تحلیل یافته‌های کمی و کیفی استفاده شده است.

پیشینه پژوهش

مطالعات پیشین داخلی و خارجی نشان می‌دهند هویت نوجوان پدیده‌ای چندبعدی است و تحت تأثیر عوامل فردی (خودتنظیمی، سبک هویت، دلبستگی)، خانوادگی (سبک فرزندپروری، عملکرد خانواده) و عوامل محیطی-اجتماعی (مدرسه، فرهنگ و فشارهای فرهنگی) قرار دارد. نیک‌سرشت و مهتابی (۱۴۰۴) در پژوهشی به تحلیل نقش بسیج در تقویت هویت ملی و دینی در برابر تهاجم فرهنگی و جهانی شدن پرداختند و نشان دادند بسیج زمینه‌ساز تقویت هویت ایرانی-اسلامی در نسل جوان شده است. قائم‌مقامی و قاسمی (۱۴۰۲) نشان دادند که هوش معنوی و خودتنظیمی پیش‌بینی‌کننده‌ی سبک‌های هویتی (به جز سردرگمی) هستند. سلیمانی‌خشاب و منصوری (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان «ارزیابی و نقش هویت‌های دینی و ملی در هویت انقلابی دانش‌آموزان نظام آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران» نشان دادند که میان هویت ملی، دینی و انقلابی دانش‌آموزان رابطه‌ی مثبتی وجود دارد. سهرابی و همکاران (۱۴۰۰) نشان دادند که

سبک دلبستگی ایمن، پیش‌بینی‌کننده‌ی هویت موفق است. کریمی و قنبری (۱۳۹۸) به بررسی رابطه بین هویت اجتماعی و تعلق به مدرسه در نوجوانان پرداختند و نشان دادند که احساس تعلق بیشتر، با وضعیت هویت کاوشگر و موفق مرتبط است. کاظمی‌خوبان و چابکی (۱۳۹۶) عملکرد خانواده را با سبک اطلاعاتی دارای رابطه‌ی مثبت دانستند. افشارنیا و فتاحی (۱۳۹۵) به مقایسه پایگاه‌های هویت در دانش‌آموزان مدارس دولتی و غیردولتی پرداختند. در سطح بین‌المللی، میوس (۲۰۱۱) در مرور پژوهش‌های طولی خود نشان داد که هویت نوجوانان به شدت تحت تأثیر تجربه‌های اجتماعی و نهادهای تربیتی قرار دارد. کروچتی (کروچتی، ۲۰۱۸) هویت را فرایندی پویا و وابسته به بافت اجتماعی دانسته و تأکید کرده است که مشارکت در فعالیت‌های جمعی موجب تقویت تعهد هویتی می‌شود. شوارتز و همکاران (شوارتز و همکاران، ۲۰۱۵) در فراتحلیل خود نقش زمینه‌های فرهنگی-اجتماعی را در تحول هویت نوجوانان تأیید کرده‌اند. با وجود حجم قابل توجه پژوهش‌های مرتبط با هویت نوجوان، اغلب مطالعات یا بر عوامل فردی/خانوادگی تمرکز داشته‌اند (دلبستگی، فرزندپروری، خودتنظیمی) و یا در سطح کلی به بافت فرهنگی اشاره کرده‌اند، اما بررسی «نقش برنامه‌های فرهنگی یک نهاد مشخص» در هویت‌بخشی نوجوانان (به ویژه در سه بُعد ملی/دینی/انقلابی و در بافت شهری تهران) کمتر به صورت مستقیم و متمرکز انجام شده است. از این رو پژوهش حاضر می‌تواند این خلأ را تا حدی پوشش دهد.

سؤالات پژوهش

الف) سوال اصلی:

۱- برنامه‌های فرهنگی سازمان بسیج مستضعفین بر هویت‌بخشی به نوجوانان شهر تهران مؤثر است؟

ب) سؤالات فرعی:

- ۱- برنامه‌های فرهنگی سازمان بسیج مستضعفین بر هویت‌بخشی به نوجوانان شهر تهران در بعد هویت ملی مؤثر است؟
- ۲- برنامه‌های فرهنگی سازمان بسیج مستضعفین بر هویت‌بخشی به نوجوانان شهر تهران در بعد هویت دینی مؤثر است؟
- ۳- برنامه‌های فرهنگی سازمان بسیج مستضعفین بر هویت‌بخشی به نوجوانان شهر تهران در بعد هویت انقلابی مؤثر است؟
- ۴- راهکارهای تقویت برنامه‌های فرهنگی سازمان بسیج مستضعفین به منظور هویت‌بخشی به نوجوانان شهر تهران چه می‌باشد؟

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش، ترکیبی (کمی-کیفی) از نوع اکتشافی-همزمان است. در بخش کمی با استفاده از پرسشنامه وضعیت هویت نوجوانان سنجیده شده و در بخش کیفی با خبرگان و مسئولان تربیتی مصاحبه شده است تا علل و راهکارهای بهبود شناسایی شوند.

بخش کمی: جامعه و نمونه: جامعه‌ی آماری، نوجوانان ۱۲ تا ۱۸ سال در مناطق ۲۲ گانه‌ی شهر تهران بودند. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران برای جامعه‌ی نامحدود، ۳۸۴ نفر برآورد شد که برای افزایش دقت ۵۵۵ پرسشنامه توزیع و ۵۳۰ پرسشنامه‌ی سالم بازگشت داده شد. روش نمونه‌گیری: با توجه به ناهمگونی فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی مناطق ۲۲ گانه شهر تهران، از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای استفاده شد. در این راستا، ابتدا با هماهنگی و مشورت ناحیه مقاومت بسیج هر منطقه، مدارس و مساجد فعال بر اساس میزان مشارکت و استقبال نوجوانان در برنامه‌های سال گذشته به سه سطح فعالیت قوی، متوسط و ضعیف طبقه‌بندی شدند. سپس از هر سطح به تناسب جمعیت نوجوانان آن منطقه، تعدادی از مدارس و مساجد به‌عنوان خوشه‌های نمونه‌گیری انتخاب گردید. در مرحله‌ی بعد، در هر مدرسه و مسجد نوجوانان واجد شرایط (۱۲ تا

۱۸ سال) به روش تصادفی ساده انتخاب شده و پرسشنامه‌ها در میان آن‌ها توزیع شد. این رویه ضمن تأمین حداکثر تنوع نمونه، از سوگیری‌های احتمالی ناشی از تمرکز بر مناطق خاص جلوگیری نمود.

ابزار پژوهش: پرسشنامه‌ی محقق ساخته با ۴۲ گویه و طیف لیکرت پنج درجه‌ای. ساختار آن بر اساس سه بُعد هویت (ملی، دینی، انقلابی) و سه گرایش (شناختی، عاطفی، رفتاری) طراحی شد. روایی محتوایی با نظر ۱۰ خبره و محاسبه‌ی CVR (بیشتر از 0/62) و روایی سازه با تحلیل عاملی تأیید شد. پایایی کل پرسشنامه با آلفای کرونباخ 0/969 و برای ابعاد بالای 0/89 محاسبه گردید.

بخش کیفی: جامعه و نمونه: مشارکت کنندگان شامل ۵۵ نفر از خبرگان و مسئولان تربیتی (۲۰ فرمانده پایگاه، ۲۰ مسئول تعلیم و تربیت، ۱۵ استاد دانشگاه) بودند که به روش هدفمند انتخاب شدند. حجم نمونه بر اساس اشباع نظری در هر سه گروه تعیین شد.

ابزار پژوهش: مصاحبه‌ی نیمه ساختاریافته با سوالات باز که روایی آن با روش بازبینی توسط مشارکت کنندگان و بررسی همکاران تأیید شد.

روش تحلیل داده‌ها: داده‌های کمی با استفاده از آمار توصیفی (میانگین، انحراف معیار) و آمار استنباطی (آزمون t تک نمونه‌ای) برای مقایسه با حد متوسط 3 و آزمون فریدمن برای رتبه‌بندی ابعاد و با نرم افزار SPSS تحلیل شدند.

داده‌های کیفی با روش تحلیل مضمون (کدگذاری باز، محوری و انتخابی) و با استفاده از نرم افزار MAXQDA مورد تحلیل قرار گرفتند.

یافته‌های پژوهش

یافته‌های پژوهش در دو بخش کمی و کیفی ارائه می‌شوند. در بخش کمی، داده‌های حاصل از ۵۵۵ پرسشنامه با استفاده از آزمون‌های t تک نمونه‌ای و فریدمن تحلیل شدند. در بخش کیفی،

داده‌های حاصل از مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با ۵۵ نفر از خبرگان و مسئولان تربیتی با روش تحلیل مضمون (کدگذاری باز، محوری و انتخابی) مورد بررسی قرار گرفتند.

۱. یافته‌های مرتبط با فرضیه اصلی

فرضیه اصلی: برنامه‌های فرهنگی سازمان بسیج مستضعفین بر هویت بخشی به نوجوانان شهر تهران تأثیر مثبت و معناداری دارد.

نتایج: میانگین کلی هویت در بین نوجوانان مورد مطالعه 4/2 از ۵ گزارش شده است که با توجه به حد متوسط (۳)، به طور معناداری بالاتر است. این یافته نشان می‌دهد که برنامه‌های فرهنگی بسیج در مجموع توانسته‌اند نقش مثبتی در فرآیند هویت یابی نوجوانان ایفا کنند.

تحلیل: این نتیجه با نظریه‌ی اریکسون (اریکسون، ۱۹۶۸) همسو است که نوجوانی را دوره‌ی «هویت در برابر سردرگمی نقش» می‌داند و معتقد است هر سازوکار اجتماعی که بتواند «نقش»، «عضویت»، «معنا» و «تصویر روشن از خود» ایجاد کند، می‌تواند به حل موفق بحران هویت کمک نماید. همچنین بر اساس نظریه کارکردگرایی مالینوفسکی (مالینوفسکی، ۱۹۴۴) برنامه‌های فرهنگی بسیج با پاسخ به نیازهایی مانند تعلق اجتماعی، امنیت معنایی، الگوگیری و همبستگی، توانسته‌اند اثرگذاری خود را نشان دهند.

۲. یافته‌های مرتبط با فرضیه فرعی اول

فرضیه فرعی اول: برنامه‌های فرهنگی سازمان بسیج مستضعفین بر هویت بخشی به نوجوانان شهر تهران در بُعد هویت ملی تأثیر مثبت و معناداری دارد.

نتایج: میانگین هویت ملی 4/2 از ۵ گزارش شده است که به طور معناداری بالاتر از حد متوسط است. این بُعد پس از هویت دینی در رتبه‌ی دوم قرار دارد.

جدول ۱. تحلیل مؤلفه‌های هویت ملی بر اساس گرایش‌های سه‌گانه

گرایش	میانگین رتبه	برنامه‌های کم‌اثرتر	برنامه‌های مؤثرتر
شناختی	2/03	مسابقات کتابخوانی با میانگین 1/85	جشن‌های ملی (۲۲ بهمن) با میانگین 2/05
عاطفی	2/07	مسابقات کتابخوانی با میانگین 1/71	مراسم بزرگداشت شهدا با میانگین 2/18
رفتاری	1/9	مسابقات کتابخوانی با میانگین 1/89	مراسم بزرگداشت شهدا با میانگین 2/08

تحلیل دقیق یافته‌ها نشان می‌دهد که در بُعد هویت ملی، گرایش عاطفی بالاترین میانگین رتبه (2/07) و گرایش رفتاری پایین‌ترین (1/9) را دارد. برنامه‌ی «مراسم بزرگداشت شهدا» به‌عنوان مؤثرترین برنامه در تقویت احساس غرور ملی و آرامش معنوی شناسایی شد. در مقابل، «مسابقات کتابخوانی» در هر سه گرایش کمترین اثرگذاری را داشته است که نشان‌دهنده‌ی عدم تناسب این روش سنتی با ویژگی‌های نسل جدید (نسل Z) است. به عبارت دیگر، نوجوانان امروز با «تجربه و تصویر» (مراسمات و جشن‌ها) بیشتر از «متن» (کتاب) ارتباط برقرار می‌کنند. نکته‌ی کلیدی: پایین بودن گرایش رفتاری (1/9) نشان می‌دهد که اگرچه نوجوانان در جشن‌ها و مراسمات «هیجان» دارند، اما این هیجان به «کنشگری اجتماعی» و «اشتراک‌گذاری دانش با دیگران» تبدیل نمی‌شود. به عبارت دیگر، هویت ملی در سطح «تجربه شخصی» باقی مانده و به «مسئولیت‌پذیری اجتماعی فعال» منجر نشده است.

۳. یافته‌های مرتبط با فرضیه فرعی دوم

فرضیه فرعی دوم: برنامه‌های فرهنگی سازمان بسیج مستضعفین بر هویت‌بخشی به نوجوانان شهر تهران در بُعد هویت دینی تأثیر مثبت و معناداری دارد.

نتایج: میانگین هویت دینی 4/25 از 5 گزارش شده است که بالاترین میانگین در میان ابعاد سه گانه است و به طور معناداری بالاتر از حد متوسط قرار دارد و از منظری دیگر این بُعد در رتبه‌ی اول قرار دارد.

جدول ۲. تحلیل مؤلفه‌های هویت دینی بر اساس گرایش‌های سه گانه

گرایش	میانگین رتبه	برنامه‌های کم‌اثرتر	برنامه‌های مؤثرتر
شناختی	1/97	طرح شهید بهنام محمدی با میانگین 3/24	برنامه مسجد برقرار (نماز جماعت) با میانگین 3/63
عاطفی	2/22	حلقات صالحین با میانگین 3/21	اردوهای فرهنگی با میانگین 3/75
رفتاری	1/8	طرح شهید بهنام محمدی با میانگین 3/19	برنامه مسجد برقرار با میانگین 3/61

تحلیل دقیق: هویت دینی با بالاترین میانگین، موفق‌ترین بُعد هویتی شناسایی شد. این موفقیت عمدتاً مدیون اردوهای فرهنگی و برنامه‌های مسجد محور (مانند مسجد برقرار) است که توانسته‌اند مفاهیم دینی را با «نشاط»، «تجربه‌ی جمعی» و «ارتباط عاطفی مثبت با مربیان» گره بزنند. در گرایش عاطفی، اردوهای فرهنگی با میانگین 3/75 بالاترین تأثیر را داشته‌اند که نشان می‌دهد «تجربه‌ی زیسته» در کنار «همسفر بودن با گروه همسالان» تأثیر عمیق‌تری بر احساسات دینی نوجوانان دارد.

نکته‌ی کلیدی: پایین‌ترین نمرات در این بُعد مربوط به طرح شهید بهنام محمدی در گرایش شناختی (3/24) و رفتاری (3/19) است. این یافته نشان می‌دهد که اگرچه این طرح در ایجاد «شور و نشاط مذهبی» موفق بوده، اما در «مهارت‌افزایی» و «کسب مهارت‌های کاربردی زندگی» ضعیف عمل کرده است. به عبارت دیگر، برنامه‌ها نوجوانان را «دین‌دار و شاد» بار آورده‌اند اما در تجهیز

آن‌ها به «مهارت‌های زندگی» کمتر موفق بوده‌اند. همچنین «حلقات صالحین» با وجود ماهیت گفتگو محور، نتوانسته است به اندازه‌ی اردوها در ایجاد آرامش و نشاط مؤثر باشد.

۴. یافته‌های مرتبط با فرضیه فرعی سوم

فرضیه فرعی سوم: برنامه‌های فرهنگی سازمان بسیج مستضعفین بر هویت‌بخشی به نوجوانان شهر تهران در بُعد هویت انقلابی تأثیر مثبت و معناداری دارد.

نتایج: میانگین هویت انقلابی 4/11 از ۵ گزارش شده است که اگرچه به‌طور معناداری بالاتر از حد متوسط است، اما در مقایسه با دو بُعد دیگر، پایین‌ترین رتبه (1/81) را به خود اختصاص داده است.

جدول ۳. تحلیل مؤلفه‌های هویت انقلابی بر اساس گرایش‌های سه‌گانه

گرایش	میانگین رتبه	برنامه‌های کم‌اثرتر	برنامه‌های مؤثرتر
شناختی	1/96	نشست‌های روشنگری با میانگین 1/97	تبلیغات محیطی با میانگین 2/02
عاطفی	2/01	عملیات روانی با میانگین 1/92	تبلیغات محیطی با میانگین 2/1
رفتاری	2/03	نشست‌های روشنگری با میانگین 1/93	تبلیغات محیطی با میانگین 2/08

تحلیل دقیق: در بُعد هویت انقلابی، برخلاف دو بُعد دیگر، گرایش رفتاری بالاترین میانگین رتبه (2/03) و گرایش شناختی پایین‌ترین (1/96) را دارد. این یافته نشان می‌دهد که نوجوانان بسیجی «آماده‌ی اقدام و کنشگری میدانی» هستند، اما این آمادگی پشتوانه‌ی استدلالی و شناختی کافی ندارد. برنامه‌ی «تبلیغات محیطی و فضا سازی» بیشترین تأثیر را در هر سه گرایش داشته است که نشان می‌دهد نسل Z با «تصویر و بصری» بیشتر از «سخنرانی و متن» ارتباط برقرار می‌کند.

نکته‌ی کلیدی: پایین‌ترین اثرگذاری مربوط به نشست‌های روشنگری در گرایش شناختی (1/97) و رفتاری (2/03) است که یک زنگ خطر جدی محسوب می‌شود؛ چراکه اصلی‌ترین ابزار

بسیج برای «بصیرت‌افزایی»، کمترین تأثیر را بر «شناخت» نوجوانان داشته است. این یعنی قالب سخنرانی محور برای انتقال مفاهیم پیچیده‌ی سیاسی و انقلابی به این نسل کارآمد نیست. تحلیل شکاف شناختی-رفتاری: این که بُعد شناختی پایین‌تر از بُعد رفتاری است، نشان می‌دهد که ما با نسلی مواجهیم که «آماده‌ی اقدام» است اما «دلیل اقدام» را عمیقاً درک نکرده است. پیامد این وضعیت، آسیب‌پذیری نوجوان در برابر «جنگ شناختی» است؛ زیرا رفتار او پشوانه‌ی استدلالی قوی ندارد و با تغییر هیجانات یا شبهات، ممکن است رفتار او نیز تغییر کند.

۵. یافته‌های مرتبط با فرضیه فرعی چهارم

فرضیه فرعی چهارم: برنامه‌های فرهنگی سازمان بسیج مستضعفین از منظر خبرگان و مسئولان تربیتی، نیازمند تقویت در مؤلفه‌های مشارکتی، بومی‌سازی، تخصص‌گرایی و بازطراحی رسانه‌ای است.

نتایج کیفی: تحلیل مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با ۵۵ نفر از خبرگان و مسئولان تربیتی (شامل مسئولان تعلیم و تربیت پایگاه‌ها، فرماندهان پایگاه‌های فعال، و اساتید دانشگاه‌های شهر تهران) منجر به شناسایی پنج مضمون اصلی و سه گروه آسیب گردید:

جدول ۴. مضامین اصلی استخراج‌شده از مصاحبه‌های خبرگان

مضمون اصلی	فراوانی	توضیح
هویت‌بخشی مشارکتی	۲۰ نفر	ضرورت واگذاری مسئولیت به نوجوانان و خروج از رویکرد بالابنه‌پایین
بومی‌سازی و محله‌محوری	۲۰ نفر	تناسب برنامه‌ها با زیست‌بوم فرهنگی هر منطقه
چالش‌های ساختاری	۲۵ نفر	غلبه نگاه نظامی بر فرهنگی، انتصابات غیرتخصصی، تراکم برنامه‌ها
تخصص‌گرایی و عقلانیت فرهنگی	۱۵ نفر	استفاده از متخصصان علوم رفتاری و روان‌شناسان
هویت‌بخشی آگاهانه در برابر جنگ شناختی	۱۴ نفر	تقویت سواد رسانه‌ای و تفکر انتقادی

جدول ۵. تحلیل تطبیقی دیدگاه‌های سه گروه مصاحبه‌شونده

گروه	نقاط تأکید	تمرکز اصلی
فرماندهان پایگاه‌ها	غلبه نگاه نظامی بر فرهنگی، انتصابات قبیله‌ای، تراکم برنامه‌ها	چالش‌های ساختاری
اساتید دانشگاه	تعادل شور و شعور، جنگ شناختی، عقلانیت فرهنگی	ماهیت محتوایی
مسئولان تعلیم و تربیت	مهارت‌افزایی، تربیت مربی، توانمندسازی	چالش‌های اجرایی

تحلیل شکاف: هر سه گروه بر ضرورت مشارکت نوجوانان، نقش خانواده و لزوم تخصص‌گرایی تأکید داشته‌اند (نقاط اشتراک)، اما در تشخیص اولویت‌ها و راهکارهای عملیاتی اختلاف نظر وجود دارد (نقاط افتراق). این افتراق نشان می‌دهد که هر گروه مسئله را از «پنجره‌ی تخصصی» خود می‌نگرد و یکپارچگی و هم‌افزایی بین این سه نگاه، خود یکی از چالش‌های اساسی نظام برنامه‌ریزی فرهنگی بسیج است.

شکاف میان نظر و عمل: اکثر مصاحبه‌شوندگان (۸۵٪) معتقدند که «برنامه‌های فعلی بیشتر بر شور عاطفی تأکید دارند تا شعور شناختی». این یافته با نتایج کمی پژوهش که نشان داد «گرایش عاطفی بالاترین رتبه و گرایش شناختی پایین‌ترین رتبه را دارد»، کاملاً هم‌سو است و اعتبار متقابل یافته‌های کمی و کیفی را نشان می‌دهد.

۶. جمع‌بندی نهایی یافته‌ها

جدول ۶. رتبه‌بندی کلی ابعاد هویت

رتبه	بعد هویت	میانگین
۱	هویت دینی	4/25
۲	هویت ملی	4/2
۳	هویت انقلابی	4/11

جدول ۷. رتبه‌بندی گرایش‌های سه‌گانه در هر بُعد هویت

بُعد هویت	گرایش ضعیف‌تر	گرایش برتر
هویت دینی	رفتاری (1/8)	عاطفی (2/22)
هویت ملی	رفتاری (1/9)	عاطفی (2/07)
هویت انقلابی	شناختی (1/96)	رفتاری (2/03)

جدول ۸. برنامه‌های فرهنگی مؤثرتر و کم‌اثرتر

وضعیت	برنامه‌ها
مؤثرتر	اردوهای فرهنگی، مراسم بزرگداشت شهدا، برنامه مسجد برقرار، تبلیغات محیطی
کم‌اثرتر	مسابقات کتابخوانی، نشست‌های روشنگری، عملیات روانی (در برخی گرایش‌ها)

الگوی کلی: الگوی هویت‌بخشی فعلی دچار تورم عاطفی (موفقیت در جذب و ایجاد شور) و فقر شناختی (ضعف در تعمیق و استدلال) است. هویت شکل گرفته در نوجوانان بیشتر ماهیتی احساسی-حماسی دارد تا عقلانی-فلسفی که می‌تواند آن‌ها را در برابر شبهات جنگ شناختی و نوسانات هیجانی آسیب‌پذیر سازد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

نتایج پژوهش نشان می‌دهد که برنامه‌های فرهنگی بسیج در جذب و همگرایی عاطفی نوجوانان موفق بوده‌اند، اما در تعمیق ابعاد شناختی و رفتاری با چالش‌هایی مواجه هستند. الگوی هویت‌بخشی فعلی دچار «تورم عاطفی» و «فقر شناختی» است. هویت دینی بالاترین میزان تأثیرپذیری را داشته و این موفقیت مدیون گره‌زنی مفاهیم مذهبی با نشاط گروهی در اردوها و

برنامه‌های مسجد محور است. هویت ملی در رتبه‌ی دوم قرار دارد و برنامه‌هایی مانند مراسم بزرگداشت شهدا و جشن‌های ملی توانسته‌اند احساس غرور و تعلق را تقویت کنند، اما این احساسات به کنشگری آگاهانه و پایدار تبدیل نشده است. هویت انقلابی با پایین‌ترین رتبه، نشان‌دهنده‌ی آسیب‌پذیری این بُعد در برابر جنگ شناختی است؛ هرچند نوجوانان آمادگی رفتاری برای کنشگری دارند، اما این آمادگی پشتوانه‌ی استدلالی و شناختی کافی ندارد. بر اساس یافته‌ها، پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود:

۱. گذار از برنامه‌محوری به هویت‌محوری: بازتعریف مأموریت فرهنگی بسیج نوجوانان در اسناد بالادستی با تأکید بر خروجی‌های هویتی به جای تعداد برنامه‌ها.
۲. مشارکت‌دهی واقعی نوجوانان: تشکیل شوراهای نوجوانان در پایگاه‌ها و واگذاری مسئولیت طراحی و اجرای برنامه‌ها به خود آن‌ها.
۳. تقویت عقلانیت به جای هیجان: جایگزینی روش‌های گفتگو محور و کرسی‌های آزاداندیشی به جای مدل‌های یک‌طرفه و ابلاغی؛ گنجاندن آموزش سواد رسانه‌ای در برنامه‌ها.
۴. بومی‌سازی و محله‌محوری: واگذاری اختیار طراحی برنامه‌ها به سطوح محلی متناسب با زیست‌بوم فرهنگی هر منطقه.
۵. تخصص‌گرایی در برنامه‌ریزی: استفاده از متخصصان علوم رفتاری و روان‌شناسان در شورای برنامه‌ریزی فرهنگی و توانمندسازی نظام‌مند مربیان.
۶. بازطراحی حضور در فضای مجازی: عبور از اطلاع‌رسانی به روایت‌سازی مشارکتی با تولید محتوای نوجوان‌محور.
۷. هم‌افزایی نهادی: ایجاد پیوند ساختاریافته میان بسیج، خانواده، مدرسه و مسجد برای افزایش عمق اثرگذاری.

قدردانی

نویسندگان از همکاری سازمان بسیج مستضعفین و تمامی نوجوانان، خبرگان و مسئولان تربیتی شرکت کننده در پژوهش تشکر و قدردانی می نمایند. همچنین از اساتید راهنما و مشاور و داوران محترم که در انجام این پژوهش یاری رساندند، سپاسگزاریم.

فهرست منابع

- قرآن کریم
- پایگاه اطلاع رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت الله خامنه ای. بیانات مقام معظم رهبری (مدظله العالی) در خصوص هویت نوجوانان و جنگ شناختی.
- سازمان بسیج مستضعفین. (۱۳۹۹). سند اعتلای ۱۰ ساله راهبردی سازمان بسیج مستضعفین
- سلیمانی خشاب، عباسعلی و منصوری، آرمین. (۱۴۰۱). ارزیابی و نقش هویت های دینی و ملی در هویت انقلابی دانش آموزان نظام آموزشی و پرورش جمهوری اسلامی ایران. فصلنامه مطالعات ملی، ۲۳(۱)، ۸۷-۱۰۴.
- شکوه نوابی نژاد، عبدالرضا. (۱۳۸۶). روان شناسی شخصیت. انتشارات دانشگاه پیام نور.
- عبدالملکی، هادی و قنبری، علی. (۱۳۹۳). نقش بسیج در تحکیم هویت ملی جوانان. مطالعات راهبردی بسیج، ۱۷(۶۳)، ۷-۳۲.
- فرهادی، مریم و نوروژی، حسین. (۱۳۹۱). رابطه هویت تحصیلی با انگیزش پیشرفت در نوجوانان. فصلنامه پژوهش در برنامه ریزی درسی، ۹(۳۴)، ۱۲۳-۱۳۸.
- فرتاش، مهناز. (۱۳۸۴). هویت و بحران هویت در نوجوانی. نشر رشد.
- قسامی، عباس. (۱۳۸۳). نظریه های روان شناسی شخصیت. انتشارات سمت.
- قائم مقامی، نجمه السادات. (۱۴۰۲). هوش معنوی، خودتنظیمی و سبک هویتی در نوجوانان. مجله روان شناسی و علوم تربیتی، ۵۳(۱)، ۶۷-۸۴.
- کاظمی خوبان، سیده زهرا و چابکی، سید عزیز. (۱۳۹۶). رابطه بین هویت اجتماعی و تعلق به مدرسه در نوجوانان. فصلنامه مطالعات اجتماعی ایران، ۱۱(۲)، ۱۲۹-۱۴۸.
- کریمی، یاسر و قنبری، سعید. (۱۳۹۸). رابطه بین هویت اجتماعی و تعلق به مدرسه در نوجوانان. مجله روان شناسی اجتماعی، ۱۴(۵۳)، ۴۵-۵۸.
- کوهولات، نعیمه و جوکار، بهرام. (۱۳۸۹). شادی و سبک هویت در دانشجویان. مجله روان شناسی، ۱۴(۲)، ۱۵۷-۱۷۴.
- محسنی، منوچهر. (۱۳۸۵). جامعه شناسی هویت. نشر دیدار.
- معروفی، یحیی و پناهی توانا، علی. (۲۰۱۳). هویت و هویت یابی در عصر مدرن. پژوهش های اجتماعی، ۶(۲)، ۱۰۵-۱۲۲.

معصومی، حمید و رحیمی، حسین. (۱۳۹۲). هویت مذهبی و هویت اجتماعی در بین نوجوانان شیراز. مجله جامعه‌شناسی ایران، ۱۴(۳)، ۹۵-۱۱۲.

نصیرتی، محمدرضا. (۱۳۸۳). هویت و وضعیت‌های هویتی در نوجوانان. فصلنامه علوم تربیتی، ۱۱(۲)، ۴۵-۶۲.

نیک‌پی، ایرج و عسگری، مهدی. (۱۳۹۳). تأثیر برنامه‌های مشاوره‌ای بر تحول هویت نوجوانان. مجله روان‌شناسی بالینی، ۶(۳)، ۷۹-۹۲.

نیک‌سرشت، عادل و مهتایی، سعیده. (۱۴۰۴). تحلیل نقش بسیج در تقویت هویت ملی و دینی در برابر تهاجم فرهنگی و جهانی شدن. چهارمین کنفرانس بین‌المللی پداگوژی و اسپرانتولوژی، تهران

- Crocetti, E. (2017). Identity formation in adolescence: The dynamic of forming and consolidating identity commitments. *Child Development Perspectives*, 11(2), 145-150.
- Crocetti, E. (2018). Identity dynamics in adolescence: Processes, antecedents, and consequences. *European Journal of Developmental Psychology*, 10(5), 720-740.
- Crocetti, E., et al. (2022). Identities: A developmental social-psychological perspective. *European Review of Social Psychology*, 33(1), 1-48.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and Crisis*. New York: W. W. Norton.
- Erikson, E. H. (1999). *Identity and the Life Cycle*. International Universities Press.
- Malinowski, B. (1944). *A Scientific Theory of Culture and Other Essays*. University of North Carolina Press.
- Marcia, J. E. (1966). Development and validation of ego-identity status. *Journal of Personality and Social Psychology*, 3(5), 551-558.
- Marcia, J. E. (1980). Identity in adolescence. In J. Adelson (Ed.), *Handbook of Adolescent Psychology* (pp. 109-118). Wiley.
- Meeus, W. (2011). The study of adolescent identity formation 2011: A review of longitudinal research. *Journal of Research on Adolescence*, 21(1), 76-94.
- Schwartz, S. J., et al. (2015). Identity in adolescence: A developmental and cultural perspective. In R. M. Lerner (Ed.), *Handbook of Child Psychology and Developmental Science* (7th ed., pp. 1-47). Wiley.
- Twenge, J. M. (2017). *iGen: Why Today's Super-Connected Kids Are Growing Up Less Rebellious, More Tolerant, Less Happy*. Atria Books.